



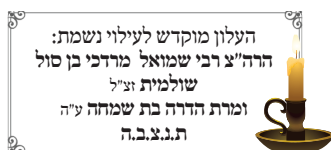
מפעל דף היומי בעיון

סיכום גפ"ת, רא"ש, רמב"ם, רי"ף, ר"ן, טור ב"י, שו"ע מ"א ט"ז ומשנ"ב על הדף

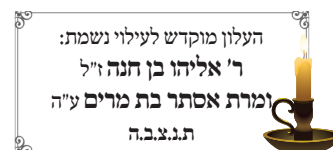
כולל ומכון ראש פינה:

כולל יום שלם ללימוד כל הש"ס וד' חלקי השו"ע בעיון במשך 17 שנה | כולל יום שלם ללימוד דף היומי בעיון | כולל יום שלם ללימוד אבן העזר בעיון | פרויקט "אבן ברורה", והוא כעין משנה ברורה על אבן העזר | כולל ערב שלוש שעות ללימוד דף היומי בעיון | כולל ערב שיעורים ליבו חפץ | כולל שיעור שבת | רשת שיעורי תורה ללימוד דף היומי במלגה מכובדת למגידי שיעורים | 30 ספרי עזר על שלחן אבן העזר | ספרי "השינון" על ד' חלקי השו"ע, לדיעת ד' חלקי השו"ע בלימוד עמוד יומי, בהמלצת גדולי ישראל מכל העדות וההוגים | מבחנים ארציים לאברכים ובחורים במלגה על דף היומי בעיון | סיכומים יומיים של דף היומי בעיון בעברית, אנגלית, ספרדית וצרפתית | קמחא דפסחא | עזרה וסיוע לנוקדים ואברכים עמלי תורה

יום ג' י"ח אב-יום ב' כ"ו אב תשפ"א



שבוע פרשת עקב



סוכה אין טפח פוסל, ובעל כרחך הפסול כאן הוא משום שכמו שהקפידה תורה על סוכה תחת סוכה, כך הקפידה לפסול סוכה שיש תחתיה אהל שכיוצא בו יש פסול של סוכה תחת סוכה.

וכתב על זה הר"ן, שאין דבריו ברורים, שאם כן בכל אהל היה צריך להיות הפסול דוקא בעשר, והרי בקנופות אפילו בפחות מעשר פוסלים [כמבואר לעיל "ב"], ורק בכילה אמרו שכיון שאינה קבועה פוסלת רק בעשר, וכן במטה משום דלגבה עשויה. ולכך נראה, דלעולם הפסול כאן הוא משום שיושב תחת האהל ולא תחת הסוכה, אלא שכל אהל שאינו קבוע ככילה, או העשוי לגבו כמטה, לא מבטל סוכה בפחות מעשרה.

ולעיל [י' ב', י"א א'] גרסין, אמר רב יהודה אמר שמואל, מותר לישן בכילה בסוכה אף על פי שיש לה גג, והוא שאינה גבוהה עשרה. לישנא אחרינא, אמרי לה אמר רב יהודה אמר שמואל, מותר לישן בכילת חתנים בסוכה לפי שאין לה גג ואף על פי שגבוהה עשרה. וכתב שם הרא"ש, לכאורה נראה ששני הלשונות האלו אינם חולקים זה על זה, דלישנא קמא אשמועינן ההיתר בשאינה גבוהה עשרה אף שיש לה גג, ולישנא בתרא אשמועינן היתר כשאין לה גג אף על פי שגבוהה עשרה, ולעולם לאיסור צריך את שני הדברים. וכן דעת הרי"ף שם.

וכתב שם הרא"ש בשם רבינו יצחק גיאת, כל רבותינו פסקו כלישנא בתרא, ולכן פסקו כילה שיש לה גג אפילו

דף כ'

פרק הישן

משנה. הישן תחת המטה בסוכה - לא יצא ידי חובתו. אמר רבי יהודה: נוהגין היינו שהיינו ישנים תחת המטה בפני הזקנים ולא אמרו לנו דבר ... גמרא. והא ליכא עשרה! - תרגמא שמואל: במטה עשרה ...

פירש"י, דאהל מפסיק בינו לסוכה, ועיקר ישיבת הסוכה אכילה שתיה ושינה. וכתבו התוס', שאפשר לומר ששמואל לשיטתו בזה שמכשיר [לעיל "א'] בסוכה תחת סוכה כשאין בעליונה עשרה, אבל להסוברים שם שפסול באופן זה, ועליונה נחשבת אהל אף שאינה גבוהה עשרה, הוא הדין שנחשבת המטה אהל להפסיק אף בפחות מעשרה. ושמא מטה שאני, וכדאמר בגמרא דהויא לה מטה אהל עראי, ולכן כולהו מודו דבפחות מעשרה לאו כלום היא.

וברי"ף כאן כתב "דכיון דגבוהה עשרה שהוא שיעור סוכה, נעשית כסוכה בתוך סוכה, ולפיכך לא יצא ידי חובתו". והקשה עליו הר"ז, שהיה לו לומר טעם הפסול משום שהוא יושב תחת האוהל ולא תחת הסוכה [כמו שפרש"י לעיל "ב' לגבי נויי סוכה המופלגין].

והרמב"ן יישב דברי הרי"ף, שכאן אין לפסול משום 'אהל', שהרי לענין שבת וטומאה טפח על טפח הוא אהל, ולגבי

הודעה חשובה

ניתן להקדיש את העלון מידי שבוע להצלחה או לע"נ, וכן אפשר לפרסם ספרים בלבד בעמוד האחרון של העלון, העלון מודפס 20,000 עותקים ומופץ בכל הארץ, מלבד זה הוא נשלח במייל לרובבות אנשים, ומהם זה נשלח לעוד רבבות רבות של אנשים, כך שמעיינים בו למעלה ממיליון איש מידי שבוע, בהקדשה אחת אתם מנציחים את יקירכם במפעל התורה וזיכוי הרבים מהגדולים בעולם, או זוקפים להצלחתכם את זכות הרבים ולימוד התורה של ציבור ענק זה, מעלת לימוד התורה היא הסגולה הבדוקה והמועטה יותר מכל הסגולות שבעולם, בסכום של \$1,000 תוכלו לזכות בהקדשה זו, כל הקורא וזכה! רק שני הקדשות יופיעו מידי שבוע בעמוד הראשון של העלון! או פירסום של ספרים, עמוד שלם \$1,000 וחצי עמוד \$500, בפרסום זה אתם חוסכים הוצאות גדולות של הדפסה והפצה. לפרטים: בטלפונים או במייל המופיעים בתחתית העמוד. וכן ניתן לשלם בנדרים פלוס או בקהילות על שם מכון ראש פינה, ולכתוב שם את פרטי ההקדשה

כולל ומכון ראש פינה:

רשאות גם לברך עליהן ולומר "אשר קדשנו במצותיו וצונו" כיון שישראל נצטוו והם גם כן נוטלות שכר [וציין הר"ן לדבריו בסוף ר"ה ע"ש. ועי' בתוס' קידושין ל"א א' גיטין מ' א', ובב"י סי' תקפ"ח].

דף כ"א

משנה. הסומך סוכתו בכרעי המטה - כשרה. רבי יהודה אומר: אם אינה יכולה לעמוד בפני עצמה - פסולה. גמרא. מאי טעמא דרבי יהודה? פליגי בה רבי זירא ורבי אבא בר ממל. חד אמר: מפני שאין לה קבע, וחד אמר: מפני שמעמידה בדבר המקבל טומאה. מאי בינייהו - כגון שנעץ שפודין של ברזל וסיכך עליהם ...

כתבו הרא"ש והר"ן, שממה שהביא הרי"ף דברי אביי נראה שפוסק כר' יהודה. וטעמו בזה, כיון שבגמ' שקלו וטרו האמוראים לפרש דברי ר' יהודה, וגם אביי אמר דבריו אליבא דר' יהודה, מוכח שסוברים כוותיה [וכמו שאמרו בשבת ק"ב ב', "מדקא מתרץ רבי יוחנן אליבא דרבי יהודה משמע דהלכתא כוותיה. ר"ן]. אמנם הרי"ף פסק הלכה כדברי חכמים. וכל מה שהתבאר להלן הוא לפי מה שהסכימו הראשונים לדעת הרי"ף דהלכה כדברי ר' יהודה [או לפי מה שהביא הרא"ש הובא להלן, דר' יהודה לפרושי דברי ת"ק אתא, וגם חכמים מודים לו].

ומבואר בסוגיא שתי שיטות בביאור דעתו של ר' יהודה שפוסל סוכה הנסמכת בכרעי המטה, 'חד אמר משום שאין לה קבע, וחד אמר משום שמעמידה בדבר המקבל טומאה'. ומבואר בגמ' נפק"מ באופן שסיכך סוכתו על גבי 'שפודין של ברזל', דלמאן דאמר דטעמו של ר' יהודה הוא משום שאין לה קבע, הרי שבנעץ שיפודין של ברזל יש לה קבע, אך למאן דאמר דהפסול הוא משום 'מעמיד' בדבר המקבל טומאה, הרי שפסול זה שייך גם בסיכך על גבי שיפודין של ברזל.

ובהמשך הגמ' "אמר אביי, לא שנו אלא סמך, אבל סיכך על גב המטה - כשרה. מאי טעמא, למאן דאמר לפי שאין לה קבע - הרי יש לה קבע, למאן דאמר מפני שמעמידה בדבר המקבל טומאה - הרי אין מעמידה בדבר המקבל טומאה". וביאור הדבר, שאם העמיד יתידות של עץ מסביב, לכולי עלמא לא אכפת לן במטה, כיון שהסכך עומד על גבי יתידות קבועות שאינן מקבלות טומאה. ופירש"י שדופני הסוכה הם המטות משלשה צדדין, אך מכל מקום הסכך אינו עומד עליהם [וממה שכתב רש"י 'מיטות' לשון רבים, משמע שיש שלש מיטות מחוץ לסוכה מכל צדדיה, אך ברא"ש כתב 'מיטה' לשון יחיד, ולפי דבריו המיטה היא בתוך הסוכה. מנחת שלמה ע"ש].

טעם הראשון בדעת ר' יהודה "מפני שאין לה קבע"
פירש"י מה שאמרו "שאיין לה קבע", שמטלטלת על ידי מטה, ור' יהודה לטעמיה דאמר סוכה דירת קבע בעינן. והקשו התוס' והרא"ש על מה שביאר רש"י 'משום שאין לה קבע' דר' יהודה לטעמיה דאמר סוכה דירת קבע בעינן, שהרי לקמן [כ"ג א'] דפסל ר' יהודה סוכה על גבי בהמה, ומפרש

אינה גבוהה עשרה פסולה, ואין לה גג אפילו גבוהה עשרה מותרת. וכתב ע"ז הרא"ש שאי אפשר לומר כן, שהרי בסוגיין תרגמה שמואל לה היא דישן תחת המטה במטה עשרה, וכן פירש ר"י דהני תרי לישני לא פליגי אהדדי, וכן פסק גם כן הרמב"ם [פ"ה הכ"ג].

בשו"ע [סימן תרכ"ז סעיף א'] כתב: הישן תחת המטה בסוכה, אם היא גבוהה י' טפחים, לא יצא.

אמר רבי שמעון: מעשה בטבי עבדו של רבן גמליאל שהיה ישן תחת המטה, ואמר להן רבן גמליאל לזקנים: ראיתם טבי עבדי, שהוא תלמיד חכם ויודע שעבדים פטורין מן הסוכה, לפיכך ישן הוא תחת המטה. ולפי דרכינו למדנו שהישן תחת המטה לא יצא ידי חובתו.

מצינו בברכות [ט"ז ב'] שטבי עבדו של רבן גמליאל היה עבד כשר. וכתבו התוס' והר"ן, שבירושלמי תני שהיה מניח תפילין ולא מיחו בידו חכמים, ומקשה בירושלמי ממה שכאן מיחו בידו חכמים מלישב בסוכה ולכן היה ישן תחת המטה [שמשמע שמפני אימתו של רבן גמליאל נכנס תחת המטה. ר"ן], ומתירין שהיה עושה כן שלא לדחוק את החכמים שהיו ישנים בסוכה. ומקשה, א"כ למה לא ישב חוץ לסוכה, ומתירין שרצה היה לשמוע דברי חכמים.

וכתב הר"ן, שיש לדקדק על הסלקא דעתך בירושלמי למה מקשה ממה שהיה מניח תפילין, הרי כל מה שנחלקו [חגיגה ט"ז] אם נשים סומכות רשות, הוא דוקא במצות עשה שיש בעשייתה צד איסור כשהוא שלא במקום מצוה כגון סמיכה בקרבן שהוא סומך עליו בכל כחו ומשתמש בקדשים, וכן בתקיעת שופר יש שבות דרבנן, ובהנחת תפילין יש איסור דרבנן מפני זלזול קדושתן, ולכן אמרו [עירובין צ"ו א'] מיכל בת שאול היתה מנחת תפילין ולא מיחו בה חכמים למאן דאמר נשים סומכות רשות, כי לשיטתו כיון שיש מצוה בהנחתן מותר, אך למאן דלית ליה נשים סומכות רשות אסור, וכן אמרו שאשתו של יונה היתה עולה לרגל כמאן דאמר נשים סומכות רשות, ומבואר דלמאן דלית ליה הכי אסור, לפי שמקרבת שלמי חגיגה שלא במקום מצוה, אבל בסוכה וכיוצא בה שאין צד אסור בקיום המצוה, מה הסלקא דעתך שהיה מוחה בו רבן גמליאל, ואם סבר הירושלמי כן היה יכול להקשות למה היה מוחה בו בלא להקשות מתפילין.

ותירץ הר"ן, אפשר, שהירושלמי בסלקא דעתך סובר שהיה מוחה בו כדי שלא יברך עליה, אי נמי שלא יבא לעשות אותן מצות עשה שיש אסור בעשייתן למאן דלית ליה נשים סומכות רשות כתפילין. ומתירין שבאמת לא היה מוחה בו אלא הוא עצמו היה נכנס תחת המטה שלא לדחוק את החכמים.

וכתב הר"ן, שלענין הלכה קי"ל כמ"ד נשים סומכות רשות אפילו במצות עשה שיש בהן צד אסור לעשותן שלא במקום מצוה, כיון שאף שאין חייבות בדבר נוטלות עליו שכר, ולכן

טעמא משום דכתיב "חג הסוכות תעשה לך שבעת ימים", והיה לו לומר הטעם משום שמטלטלת כמו כאן. אמנם בר"ן יישוב קושיא זו, ששם נחשבת לסוכת קבע כיון שקרקעית הסוכה [דהיינו הבהמה] קבועה, משא"כ כאן שקרקעית הסוכה היא קרקע עולם והיא משתנת כשתזוז הסוכה. אך הוא הקשה על רש"י, שהיה לגמ' לומר בהדיא כאן "דר' יהודה לטעמיה דאמר סוכה דירת קבע בעינן".

והביאו התוס' הר"ן והרא"ש, שבירושלמי [ה"ב] משמע, שהכונה 'שאין לה קבע' הוא שאין עשרה טפחים מן המטה ועד הגג, שאמרו שם "אמר ר' אמי, על שם שאין בכרעי המטה עשרה טפחים, אמר רבי אבא מפני שמעמידה בדבר טמא, והתניא מעשה בירושלים שהיו משלשלין מטותיהן לפני חלונותיהן [היינו שמוציאים אותם מהחלונות] ומסככין על גביהם, איך תימר מפני שמעמידה על גבי דבר טמא, הא לא הוי טעמא אלא משום דאין מכרעי המטה לסכך עשרה טפחים". ומטות של ירושלים מכרעי המטה עד הסכך היו עשרה טפחים.

וביאר התוס', מה ששינוי "רבי יהודה אומר אם אינה יכולה לעמוד מעצמה אסורה", ומשמע שאם יכולה לעמוד כשרה אף אם אין מכרעי המטה לסכך עשרה, כי באופן זה לא נחשב לעראי, כיון שגם אם יטול המטה הסוכה מתקיימת, ואין הסוכה נפסלת בשביל שהכניס בה מטה ומיעט אוירה, וכמו שמצינו על כרים וכסתות [לעיל ג' ב'] דלא הוי מיעוט לא לענין עשרה ולא לענין עשרים. והוסיפו הרא"ש והר"ן, שעל פי זה מובן גם כן מה בא אביי להשמיענו, הרי מפורש במשנה "ר"י אומר אם אינה יכולה לעמוד בפני עצמה פסולה", הא יכולה לעמוד בפני עצמה כשרה. אמנם לפי הירושלמי שמפרש לפי שאין עשרה טפחים מכרעי המטה ועד הגג, א"כ יש בזה חידוש, שכיון שאין הסוכה נסמכת על המטה ואי יקח המטה יהיה אויר עשר והסוכה מתקיימת, הרי יש לה קבע ואינה נפסלת בשביל שהכניס בה מטה ומיעט אוירה.

והקשה הרא"ש, שלפי הטעם השני שהפסול הוא משום "מעמיד" בדבר המקבל טומאה, א"כ גם אם סיכך על מחיצות אבנים תהיה פסולה הואיל והעמיד הסכך בדבר שאין גידולו מן הארץ, ולמה לא נזכר דבר זה. ומסיק הרא"ש, שהטעם הראשון הנזכר בגמ' שהו משום קבע הוא העיקר, ועפ"י הפירוש הנ"ל שאין מכרעי המטה עד הסכך עשרה, ובאמת אף חכמים לא נחלקו עליו בזה, שר' יהודה בא לפרש דברי חכמים.

והר"ן הביא בשם הראב"ד שפירש, שלא קבעה על המטה אלא סמכה עליה, ואם המטה זזה הרי הסוכה נופלת. וזה הפירוש "שאין לה קבע". ומה שאמר אביי "הכל מודים שאם נעץ קונדיסין וכו'", היינו שאם נעץ קונדיסין במטה וסכך עליהן כשרה, והיינו שאף שהיא מטלטלת ע"ג המטה, מ"מ כיון שאינה נופלת כשמטלטלין המטה נחשב לסוכה קבועה וכשרה.

והטור [סוף סימן תר"ל] כתב: הסומך סוכתו בכרעי המטה, פירוש שסומך הסכך על כרעי המטה והכרעים הן הן מחיצות, אם יש גבוה י' טפחים מן המטה לסכך כשירה ואם לאו פסולה. סמך הסכך על העמודים והכרעים הן הן דפנות אפילו אם אין גבוה י' מן המטה עד הסכך כשירה. והיינו כדעת אביו הרא"ש שפסק כהטעם "שאין לה קבע" וכפירוש הירושלמי בזה.

וביאר הב"י, שהטור פירש המשנה שיש יתדות מסביב למיטה שראשן האחד קבוע בארץ, והשני עולה למעלה מן המטה עשרה טפחים, והמטה היא חבלים וקרשים שנתונים בין היתדות הנ"ל, ומכיון שהם קבועים ביתדות נחשבים לדבר אחד וצריך שיהיה עשרה טפחים מהמטה, ובאופן השני אין היתדות קשורים עם חבלי המטה, ולכך אין צריך שיהיה גובה עשרה [והובאו דבריו במשנ"ב שם ס"ק נ"ח].

והביא הב"י דברי התרומת הדשן שהכריע כדברי הרא"ש שהטעם של קבע עיקר, וכתב כן גם בדעת הר"ף, מדלא הביא בפסקיו הנפק"מ בנעץ שיפודין של ברזל, ובעל כרחך סובר שהעיקר כטעם קבע.

ובשו"ע [סי' תר"ל ס"ג] העתיק לשון הטור הנ"ל.

טעם השני בדעת ר' יהודה "מפני שמעמידה בדבר המקבל טומאה"

פירש"י הפסול במה שמעמידה בדבר המקבל טומאה, דהואיל ועיקרו של סכך אלו מעמידין הוי כאילו סיכך בדבר המקבל טומאה. וביאר הר"ן [עפ"י הראב"ד], שהטעם לגזירת מעמיד הוא משום שיאמרו שאם הדבר כשר למעמיד הוא כשר גם לסכך.

והביא הר"ן פירוש הראב"ד [הנ"ל] ד"הסומך סוכתו בכרעי המטה" היינו שלא קבעה על המטה אלא סמכה עליה, ואם המטה זזה הרי הסוכה נופלת, ולפי המ"ד שהפסול הוא משום "מעמיד", ומה שאמר אביי "הכל מודים שאם נעץ קונדיסין וכו'", היינו שאם נעץ קונדיסין במטה וסכך עליהן כשרה, והטעם לזה כיון שאין הסכך נסמך ממש על המטה אפילו שיתדותיו וקונדיסיו סמוכות עליו.

והקשה הר"ן, ששינוי לקמן [כ"ב ב'] "העושה סוכתו בראש האילן כשרה" אף שהיא נסמכת על האילן שהוא גידולי קרקע, ולא חלק על זה ר' יהודה, והיה מקום לומר דשאני אילן שאינו ראוי לסכך ולא שכיח שמסככים בו, ולכן לא גזר בו ר' יהודה, אך לא נראה לומר כן, כי באמת אילן שכיח לסכך בו, וכמו ששינוי [י"א א'] הדלה עליה הגפן. והרמב"ן תירץ, ד"העושה סוכתו בראש האילן" אין הסכך על גבי האילן אלא רק קרקע הסוכה נתון באילן, ונעץ קונדיסין בקרקע הסוכה וסכך עליהן, ואף שגם באופן זה המחובר סומך את המעמיד, מ"מ כשר כיון דמעשה קרקע בעלמא קא עביד. וכן מדויק ממה ששינוי שם ד"אין עולין לה ביום טוב", ומבואר שקרקע הסוכה היא באילן.

וזהו כוונת דברי אביי "לא שנו אלא סמך אבל סכך על גבי המטה כשרה", דהיינו שאם נעץ קונדיסין במטה וסכך עליהן כשרה אף למי שסובר פסול "מעמיד", כיון שאין הסכך נסמך ממש על המטה אפילו שיתדותיו וקונדסיו סמוכות עליו.

וכתב הר"ן, אף שעכשיו נהגו לסמוך סוכות על גבי כתלים שאין מסככים בהן [שאין גדול מן הארץ], היינו משום דלא שכיח לסכך בכיוצא בהם, ועוד שידוע הוא שאין מסככים בהם דבית דירה מיקרי ולא סוכה, ולכן אין מקום לגזור בזה. ויש שנוהגים לעשות בכותלים דפנות של קנים משום היכר, כדי שלא יהא נראה כסומך על הכותלים לגמרי, אך מדת חסידות בעלמא הוא.

וכבר הבאנו למעלה מה שהקשה הרא"ש, שלפי הטעם השני שהפסול הוא משום "מעמיד" בדבר המקבל טומאה, א"כ גם אם סיכך על מחיצות אבנים תהיה פסולה הואיל והעמיד הסכך בדבר שאין גידולו מן הארץ, ולמה לא נזכר דבר זה. ומסיק הרא"ש, שהטעם הראשון הנזכר בגמ' שהוא משום שאין קבע לסוכה הוא העיקר, ואין לחוש לאיסור "מעמיד". וזה לא כדברי הר"ן שכתב שיש לחוש גם לטעם זה של איסור "מעמיד". ובטור [ס' תר"ל, הובא לשונו לעיל] העתיק כהרא"ש.

ובב"י הביא דברי התרומת הדשן שהכריע כדברי הרא"ש שהטעם של קבע עיקר, וכתב כן גם בדעת הר"ף, מדלא הביא בפסקיו הנפק"מ בנעץ שיפודין של ברזל, ובעל כרחך סובר שהעיקר כהטעם "שאין לה קבע", ולכן אין חשש להעמיד בדבר המקבל טומאה.

ובשו"ע [סימן תרל"א סעיף יג] העתיק כלשון הטור. וכתב הט"ז [ס"ק י"ד] שזה דלא כהר"ן שחשש לדין מעמיד. ובמג"א [ס' תרכ"ט ס"ק ט'] האריך בדין זה, וכתב לכתחלה נכון להזהר בדין "מעמיד", וכן העתיק המשנ"ב [כאן, ס"ק נ"ט].

דף כ"ב

משנה. סוכה המדובללת, ושבצילתה מרובה מחמתה – כשרה ... גמרא. מאי מדובללת? אמר רב: סוכה ענייה. ושמאל אמר: קנה עולה וקנה יורד ...

מבואר בגמ', דלכולי עלמא נאמר במשנה, שאף סוכה שבמקום אחד ענייה היא וחמתה מרובה מצילתה, מ"מ אם אין בין פסל לפסל ג' טפחים, ובשאר הסוכה צילתה מרובה מחמתה, כשירה. ולדעת שמואל נאמר במשנה עוד הלכה שאף סוכה שהקנים רחוקים זה מזה בגובה כשרה. ואמרו בגמ', שזה כשהמרחק הוא פחות מג' טפחים, אבל יותר מג' טפחים אין מצטרפים, ואם יש בשיעור הפסל הגבוה טפח אומרים בו "חבוט רמי" אף במרחקים יותר מג' טפחים.

וכשיש ביניהם ג' טפחים ואינה רחבה טפח, משמע ברש"י שהפסול הוא משום ש"חמתה מרובה מצילתה"

כשהחמה מן הצד. והתוס' כתבו בשם ר"י, דטעם הפסול בזה הוא משום שאינם ראויים להצטרף זה עם זה. וכתב הר"ן, שלפי דברי רש"י אף שעכשיו חמתה מרובה מצילתה, מ"מ כיון דאילו חבטינן לה הויא צלתה מרובה מחמתה כשרה. ואחרים אומרים, שאין להכשיר בקנה עולה וקנה יורד אלא הכשעכשיו גם כן צלתה מרובה מחמתה, והחידוש במשנה שאין ריחוק הקנים פוסל משום שני סככים, אבל אם עכשיו חמתה מרובה מצילתה פסולה, ע"כ. ובדאי שדעת ר"י הנ"ל היא כדברי רש"י שאין לפסול הסוכה באופן זה, וכן כתב הטור [ס' תרל"א]. והקשה הט"ז [ס' תרל"א ס"ק י"ד], שלפירוש רש"י שעיקר החידוש בדין "קנה עולה וקנה יורד" שאין פוסלים הסוכה משום שחמתה מרובה כשהחמה מן הצד, כיון שצילתה מרובה כשחמה באמצע, א"כ למה אמרו בגמרא דלשמואל תנא במתני' תרתי דהיינו מ"ש ושצילתה מרובה מחמתה הוא קאי על סוכה עניי' שזכר רב אמאי לא נימא דגם לשמואל תנא חדא דהיינו סוכה מדובללת קנה עולה וקנה יורד כשר, אעפ"י שחמתה מרובה מצילתה כשהחמה בשאר מקומות, מ"מ כיון שצלתה מרובה מחמתה כשהחמה באמצע הרקיע כשר. ותירץ, שכיון שבכל פעם שיש קנה עולה וקנה יורד ממילא הוי צל מרובה כשהחמה באמצע הרקיע, ואין צריך לסיפא, וכן משמע מלשון הטור. אמנם מלשון התוס' [ד"ה קנה] יש קצת לעיין בזה.

וכתב הרא"ש, יראה דהלכה כשמואל, מדשקלו וטרו אביי ורבא אליביה, ואפשר שגם רב לא חלק על שמואל בזה שמכשיר קנה עולה וקנה יורד, אלא שבפירוש המשנה נחלק עליו וסובר שלא נאמר זה במשנה. וכן פסקו הרמב"ם [פ"ה הכ"א] ובעל העיטור והר"ז. ומדלא הביא הר"ף דברי אביי ורבא משמע שסובר שאין הלכה כשמואל, ואין דבריו נראין בזה. וכן כתב הר"ן דקי"ל כשמואל.

עוד כתב הר"ן, דמוכח בגמ', ד"חבוט רמי" הוא דוקא כשבאור מתחת לפסל הרחב טפח יש גם רוחב טפח כשי שיוכל להיכנס לשם, וכתב הב"י שכן נראה ברמב"ם שם. וציין הביאור הלכה [ד"ה טפח], שזה דלא כדברי רש"י [ד"ה שאין ותוס' [ד"ה קורות] הסוברים שגם כשאין טפח באור שתחתיו אומרים חבוט רמי.

וכתב בשו"ע [סימן תרל"א סעיף ד']: היה כיסוי דק מאד שיש בה אור הרבה, אלא שאין ג"ט במקום אחד, ובין הכל צלתה מרובה מחמתה, כשרה [וכדינו של רב המוסכם לכולי עלמא].

עוד כתב שם [סעיף ה']: היה הסיכון מדובלל (פירוש מדובלל), והוא הסיכון שיהיה מקצתו למעלה ומקצתו למטה, כשר, ובלבד שלא יהיה בין העולה והיורד ג' טפחים; ואם היה ברוחב זה העולה טפח או יותר, אף על פי שהוא גבוה מג' טפחים, רואין אותו כאילו ירד למטה ונגע בשפת זה היורד, והוא שיהיה מכוון כנגד שפת היורד. וכתב הרמ"א: דהיינו שיש באור שבין התחתון טפח, שראוי להוריד העליון [כמש"כ הר"ן הנ"ל והב"י בשם הרמב"ם, דלא כרש"י ותוס'] ואז כשרה אפילו

חמתה מרובה, שיהא הצל מרובה כשהחמה באמצע הרקיע [כשיטת רש"י ור"י, דלא כהר"ן בשם אחרים].

וכתב **הביאור הלכה** [ד"ה טפח], שהמחבר העתיק דבריו מלשון הרמב"ם, ומשמע דס"ל שגם אם היה רוחב הקנה העליון יותר מטפח בעיני נמי באויר שבין התחתונות יותר מטפח שיהיה ראוי להוריד העליון בנתיים, אבל הרמ"א דקדק וכתב דהיינו שיש באויר שבין התחתון טפח הורה לנו בזה דדעתו כמסקנת הריטב"א בחידושו דכל שיש בין התחתונות טפח סגי [הגר"א בביאורו והגרע"א].

ושצילתה מרובה מחמתה כשרה. הא כי הדדי - פסולה, והא תנן באידך פירקין: ושחמתה מרובה מצילתה - פסולה, הא כי הדדי כשרה! - לא קשיא: כאן - מלמעלה, כאן - מלמטה. אמר רב פפא: היינו דאמרי אינשי: כזוזא מלעיל כאיסתרא מלתחת.

פירש רש"י, שהדיוק שכשהם שוים כשמסתכל מלמעלה ויש בין קנה לקנה כמלא קנה אפילו מצומצם פסולה, לפי שחמת האויר נראית בארץ רחבה הרבה מן הצל של סכך, והדיוק שכשהם שוים פסולה כשרה הוא כשמסתכל מלמטה שאם החמה והצל שוים בידוע שהקנים רחבים מן האויר. ופירוש "כזוזא מלעיל כאסתירא מלתחת" היינו כשהנקב רחב כשיעור זוז, חמתו מרובה מלמטה כשיעור סלע. וכן פירש הרי"ף.

וכתבו התוס', שהקשה רבינו תם דרב פפא גופיה סובר בעירובין [ט"ז ב'] פרוץ כעומד מותר, ומבואר שם דהלכה כמותו, וא"כ למה כשמסתכל מלמעלה והם שוים פסולה, ועוד קשה מקידושין [י"א ב'] "דעבדי אינשי דקרו לפלגא דזוזא אסתירא", ומשמע דאסתירא פחות מזוזא, ולא כפירש"י. ולכך מפרש רבינו תם להיפך רש"י, ולעולם שכשמודד האויר מלמעלה והם שוים כשרה לפי שהוא עומד כפרוץ, אבל העומד מלמטה בארץ ומעיין כלפי מעלה ונראה לו שהם שוים פסולה, לפי שהאויר שהוא רחב "כי זוזא", דומה בעיניו קטן "כאסתירא" מחמת שהוא רחוק ממנו, וראיה לדבר [שדבר רחוק נדמה לאדם כקטן] "ונהי בעינינו כחגבים" [במדבר יג לג], וכוכב גדול בשמים דומה בעינינו קטן [ב"ב ע"ג א].

והרא"ש השיב על מה שהקשה רבינו תם מדין "פרוץ כעומד", שדין זה שייך דוקא לגבי סכך פסול וסכך כשר המונחים זה אצל זה [וכדלעיל ט"ו א' בהמקרה את סוכתו בשפודין], אבל לגבי סכך ואויר, ניתנה הלכה שיהא הצל מרובה, וכן מצינו [ז' א'] לענין פרוץ כעומד של דפנות מועיל קנה קנה פחות משלשה ואף שהפרוץ מרובה, ולענין סכך אינו מועיל מפני שהחמה מרובה, ומה שהקשה ש"אסתירא" הוא פלגא דזוזא, אפשר דאסתירא מטבע נחושת ורחב יותר מזוזא, וכן מצאתי כתוב בשם ה"ר ישעיה. ובעל העיטור כתב בשם רבותיו, אם יש בין קנה לקנה כמלא קנה למעלה, למטה צלתה מרובה מחמתה שהחמה מועטת למטה וכשרה, ואם למטה כי הדדי למעלה חמתה מרובה מצלתה ופסולה [ולא כמש"כ רש"י והרי"ף שכתבו המציאות להיפך. ועי' קרבן נתנאל].

והר"ן הביא פירוש רבינו תם, וכתב שלפי דבריו צריך לומר שהאויר מתמעט יותר מן הסכך, לפי שאין כח הראות נתפס בו. וגם צריך לומר, שכשאמרו "צלתה מרובה מחמתה מלמטה כשרה" דוקא בסוכה שאינה גבוהה אלא שיעורה מצומצם, שהרי הדבר ידוע שלפי גובה הסוכה נופל הטעות, ואם היא גבוהה הרבה יתכן שאף שמלמטה נראה לו שתהא צלתה מרובה מחמתה למעלה היא חמתה מרובה מצלתה.. ומ"מ גם הוא השיב על קושיית רבינו תם, והעלה דפירוש רש"י והרי"ף עיקר.

והטור [ס"י תרל"א] הביא פירוש רש"י ופירוש רבותיו של בעל העיטור, ולא הביא דברי רבינו תם, וכתב הב"י שזה משום שהרא"ש השיב על דבריו. וכתב שכן הוא דעת הרמב"ם [פ"ה ה"ט] שכתב גבי סכך שיש בו חלונות [היינו חורים], שאם יש באויר ככל המקום המסוכך פסולה, מפני שחמתה מרובה מצלתה, וכתב שם הרב המגיד, שמבואר בחכמות הראיות במופת שאור השמש הנכנס בחור מרובה על החור, וזה שלא כדברי בעל העיטור [הנ"ל בשם רבותיו], ולפיכך פירוש רש"י הוא עיקר [ועי' עוד שם מה שדקדק הב"י בדברי הרמב"ם].

ובשו"ע [סימן תרלא סעיף א'] כתב: סוכה שחמתה וצלתה שוים מלמעלה, פסולה, לפי שהחמה מתפשטת בריחוקה ויהיה למטה חמתה מרובה מצלתה; אבל אם חמתה וצלתה שוים מלמטה, כשרה [וכפירוש רש"י והרי"ף].

וכתב הביאור הלכה [ד"ה שוין], שבשו"ע לא הביא דעת בעל העיטור אף שהובא בטור, והיינו משום דהרמב"ם והרי"ף והרא"ש כולם קיימי בשיטת רש"י, וכמו שפסק פה בשו"ע. אך באמת יש עוד ראשוני ראשונים דסברי ג"כ הכי והם הרבינו חננאל והרי"ף גיאות.

מעובה כמין בית. תנו רבנן: המעובה כמין בית, אף על פי שאין הכוכבים נראין מתוכה - כשרה. אין כוכבי חמה נראין מתוכה, בית שמאי פוסלין, ובית הלל מכשירין.

פירש רש"י, ד'כוכבי חמה' היינו זהרורי חמה. והביאו הרא"ש והר"ן, שבירושלמי [פ"ב ה"ג] משמע, שלכתחילה צריכים להיראות ממנה כוכבים. ומשמע בר"ן, דהיינו כוכבי חמה. אמנם הטור [ס"י תרל"א] כתב "כדי שיהיו הכוכבים וניצוצי השמש נראין מתוכה", וכתב הב"י, שמשמע לפי דבריו שהמשנה מיירי על כוכבי לילה, והברייתא מיירי על כוכבי יום, ואפשר לפי דבריו אידי ואידי חד שיעורא הוא, וצריך שיראו שניהם, שאם כוכבי לילה נראים יותר מזהרי חמה, היה לו לכתוב רק זהרי חמה. ובט"ז [ס"ק ב'] ביאר דברי הטור, דודאי ניצוצי שמש נראים ביותר, והטור נקט תרוייהו לכתחלה שצריך שיראו אפילו כוכבי לילה, ובדיעבד שרי אפילו אם לא יראו ניצוצי שמש, ממה ששנינו מעובה כמין בית כשרה. ובדרכי משה הביא בשם מהרי"ל, דמותר לסכך הסוכה עב הרבה, דאי אפשר שלא יראו בה כוכבים, ואף על גב דבליילה אינו רואה הכוכבים, מ"מ ביום איכא חורים וסדקים בכמה מקומות.

והרמב"ם [פ"ה הכ"א] כתב: דרך הסיכוך להיות קל כדי שיראו ממנו הכוכבים הגדולים, הנראים ביום שהוא זמן החמה.

וכתב הטור בשם רבינו תם, שאם עשאה עבה מאד שאין המטר יכול לירד בה פסולה, והעיר שאביו הרא"ש לא הביא דבריו בפסקיו. והביא הב"י, שכן כתבו הגהות מיימוני בשם ר"ת, וכן כתב המרדכי בשמו [א"ה. ע"י עוד תוס' לעיל ב' א' ד"ה כ"י], וכתב שמתוך פירוש רש"י [ח' ב' ד"ה אמר רב חסדא] משמע דכשרה, והעלה שיש להחמיר לכתחלה לעשות הסיכוך כדי שיהיו כוכבי חמה נראים מתוכה. וגם הרא"ש כתב דברי רבינו תם בסוגיית סוכת גנב"ך ורקב"ש [לעיל ח' ב']. ומה שכתב הטור שהרא"ש לא הביאו, כונתו שלא הביאו בסוגיין שהוא עיקר מקומו, ולכן משמע שאינו סובר כן.

ובשו"ע [סימן תרל"א סעיף ג'] כתב: דרך הסיכוך להיות קל, כדי שיראו ממנו הכוכבים הגדולים [היינו הנראים ביום עד שלא שקעה חמה. משנ"ב ס"ק ה']; היתה מעובה כמין בית, אף על פי שאין הכוכבים נראים מתוכה, כשרה [ודלא כרבינו תם].

ומבואר בט"ז [הנ"ל] שלעולם זהרי חמה נראים יותר [ולא כהב"י דאדידי ואידי חד שיעורא], אלא שלכתחלה צריך שיראו גם כוכבי לילה. וכן כתב המג"א [ס"ק א' עפ"י מחצית השקל] בשם הב"ח ורמזים. **ובמשנ"ב** [ס"ק ה'] הביא דבריהם, והביא דברי הדרכי משה שמתור לסכך הסוכה עב הרבה דאי אפשר שלא יראו בה כוכבים כנ"ל, וציין למה שכתב בספר בכורי יעקב, דהמקיל כוונתה לא הפסיד, ובפרט כשיש לחוש דאם יעשה הסכך דק יותר ינשב הרוח יותר תוך הסכך ויצטער ברוח ובצינה. ועיין בפמ"ג שכתב דאפשר לענין ראית הכוכבים די בכל הסוכה אם הוא רואה רק במקום אחד, משא"כ באם היה מעובה הרבה מאוד עד שאין הגשם יכול לירד בתוכו למ"ד דפסולה, כל שיש ד' טפחים ביחד סכך פסול מקרי.

עוד כתב המג"א [ס"ק ב'], שהלבוש פוסל כשאין המטר יכול לירד בה [וכדעת ר"ת], וכן פסק הב"ח. **ובמשנ"ב** [ס"ק ו'] כתב, שאם היא מעובה כ"כ עד שאין הגשמים יכולים לירד בתוכה אפילו כשיורדין גשמים מרובים, וא"כ הוי כעין בית יש להחמיר ולפסול משום גזירת בית. ומ"מ בדיעבד כאשר אי אפשר ליטול קצת מהסכך מפני איזה סיבה, יש לסמוך על המכשירין.

משנה. העושה סוכתו בראש העגלה או בראש הספינה - כשרה, ועולין לה ביום טוב ...

מבואר בגמ' [כ"ג א'], דהמשנה היא כדעת ר' עקיבא שאם הסוכה יכולה לעמוד ברוח מצויה דיבשה היא כשרה אף שאינה יכולה לעמוד ברוח מצויה של ים, ודלא כרבן גמליאל שמצריך שתהיה יכולה לעמוד ברוח מצויה של ים [ומשמע דרוח מצויה של ים הוי כרוח שאינה מצויה של יבשה. ב"י תרכ"ח].

ובשו"ע [סימן תרכ"ח סעיף ב'] כתב: העושה סוכתו בראש העגלה או בראש הספינה, אם אינה יכולה לעמוד ברוח מצויה דיבשה, פסולה; אבל אם יכולה לעמוד ברוח מצויה דיבשה, אפילו אם אינה יכולה לעמוד ברוח מצויה דים, כשרה.

וכתב המג"א [ס"ק ד' ובמשנ"ב ס"ק י"ד] שכל זה אף שהספינה הולכת על הים ואינה יכולה לעמוד ברוח מצויה דים כשרה, כיון שיכולה לעמוד ברוח מצויה של יבשה, וכדמוכח בגמ'.

וכתב המשנ"ב [ס"ק י'], על כן הסוחרים יכולים לעשות סוכה בעגלות שלהם [שקורין בידי"ל], ובלבד שיהא בתוכה גבוה י"ט ורוחב ז"ט בלא הגלגלים [ח"א]. אכן צריך שיקשרנה שם בחוזק שתהיה יכולה לעמוד ברוח המצויה בארץ.

... **בראש האילן או על גבי גמל - כשרה, ואין עולין לה ביום טוב. שתים באילן ואחת בידי אדם, או שתים בידי אדם ואחת באילן - כשרה, ואין עולין לה ביום טוב. שלש בידי אדם ואחת באילן - כשרה, ועולין לה ביום טוב ...**

פירש"י, שסמך קרקעית הסוכה רובה באילן ועשה בראש האילן המחיצות. וכתב הרא"ש, שבשבת [קנ"ד ב'] פירש"י, שסמך הסכך על האילן, וכן מוכח בסוגיא שם. ולפי"ז הלשון "עולין" הוא משום דכל כניסת סוכה מוזכרת בגמרא בלשון עלייה, לפי שסוכתן היתה בראש הגג, וכדלקמן [כ"ט א'] אין מטריחין לעלות, וכן אמר להן העלום לסוכה [כ"ו ב'], אבל מוריד הוא את הכלים [מ"ח א'].

הטעם שאין עולים לה ביו"ט מבואר בגמ' משום שאין משתמשים בבעלי חיים ובמחבור ביו"ט. ומבואר בגמ' [כ"ג א'], שלדעת ר' יהודה הסוכה פסולה כיון "שאינה ראויה לשבעה", אך לר' מאיר כשרה כיון שהוא רק איסור דרבנן, ופסקו הפוסקים כר"מ, וכסתם משנה.

וכתב הר"ן, שמה שאמרו שאם יכול לעמוד בלא האילן כשרה, היינו כשהסכך יכול לעמוד בלא אילן שסמכו על קונדסין, דאל"כ אסור דגורנין שמא יסכך בו [א"ה. הר"ן לשיטתו בזה לעיל בדף כ"א בדין מעמיד עיי"ש]. ובמג"א [ס"ק ה'] הביא דבריו.

בשו"ע [סימן תרכ"ח סעיף ג'] כתב: עשאה בראש הגמל או בראש האילן, כשרה, ואין עולין לה ביו"ט; מקצתה על האילן ומקצתה בדבר אחר, אם הוא בענין שאם ינטל האילן תשאר היא עומדת ולא תפול, עולין לה ביו"ט; ואם לאו, אין עולין לה ביו"ט.

הביא המג"א [ס"ק ו'] דברי הרא"ש, שאפילו הסוכה על הארץ והקנים של הסכך נסמכים על האילן אסור, גזירה שמא יניח חפציו על הסכך. והרב המגיד כתב, שהיו רגילים להניח ולתלות בסכך חפציהם ולהשתמש בהם, ולפי זה יתכן שבזמן הזה שאין רגילות להשתמש שם שרי, ואין לאסור משום דבר שבמנין, כיון שאינו אלא משום חששא כמ"ש ב"ד סי' קט"ז [לענין איסור משקין מגולים שהיה אסור בזמן הש"ס מחשש שמא שתה מהן נחש והטיל ארס בתוכו], ואין לגזור שמא יניח על הסכך, שאף אם יניח לא מקרי משתמש במחובר כמ"ש סי' של"ו ס"א. וכתב המשנ"ב [ס"ק י"ז], דמ"מ לכתחלה אין לסמוך את הסכך על האילן, משום דין "מעמיד", שאין מעמידין את הסכך לכתחלה אלא בדבר הראוי לסיכוך. ואם נעץ קונדסין באילן וסמך הסכך עליהן שרי אף לכתחלה.

כתב המשנ"ב [ס"ק י"ח], שאם עבר ועלה ביום טוב יצא ידי חובתו, ועיין בפמ"ג שמסופק אם אין לו ביום טוב רק סוכה ע"ג בהמה או אילן אם מותר לו לכתחלה לעלות ע"ש, ובבכורי יעקב מסיק דאסור דחכמים פטרוהו ע"ש.

דף כ"ג

... עשאה לבהמה דופן לסוכה. רבי מאיר פוסל ורבי יהודה מכשיר ...

מבואר בגמ', שגם לדעת ר' יהודה המכשיר צריך שתהא מתוחה למעלה או שתהא גבוה כל כך שאף שתמות ותפול תהיה גבוה י', ואם יש חלל בין רגליה גבוה מג' צריך לגודרו.

ופסקו הפוסקים כר' יהודה. וכך העתיק בשו"ע [סימן תרל סעיף יא]: עושים מחיצה מבעלי חיים, שיקשור שם בהמה לדופן.

ובמג"א [ס"ק י"ח] הביא דברי הבעל המאור והיראים דלא חיישינן למיתה, ולא כדברי הגמ' כאן, אלא כסתם משנה בגיטין [כ"ה א'] המובאת בסוגיין דלא חיישינן למיתה. אמנם במשנ"ב [ס"ק נ"ג] כתב שצריך שתהיה מתוחה דחשינן למיתה, ובשער הציון הביא דברי הבעל המאור והיראים.

כמו כן כתב המשנ"ב [ס"ק נ"ב], אם יש חלל בין רגליה גבוה מג"ט צריך לגודרה, כנ"ל.

דף כ"ד

משנה. העושה סוכתו בין האילנות והאילנות דפנות לה - כשרה. גמרא. אמר רב אחא בר יעקב: כל מחיצה שאינה יכולה לעמוד ברוח מצויה - אינה מחיצה. תנן: העושה סוכתו בין האילנות והאילנות דפנות לה - כשרה. והא קאזיל ואתי! - הכא במאי עסקינן - בקשין. והאיכא נופו! - דעביד ליה בהוצא ודפנא ...

פירש רש"י קושיית הגמ' "הא איכא נופו", שהולך ובא ופועמים שאף הנוף מן הדופן, ומתרצת הגמ' "דעביד ליה בהוצא ודפנא", דהיינו שאורג הנוף כמין מחיצה שלא יניענו הרוח. ומפרשת הגמרא שהחידוש שאין גוזרים שמא יבוא להשתמש באילן.

לשון הרמב"ם [פ"ד ה"ה]: העושה סוכתו בין האילנות והאילנות דפנות לה, אם היו חזקים או שקשר אותם וחזק אותם עד שלא תהיה הרוח מצויה מנידה אותם תמיד, ומילא בין האמירים בתבן ובקש כדי שלא תניד אותם הרוח וקשר אותם, הרי זו כשרה. עכ"ל. וכן הרי"ף והרא"ש כתבו סתם מימרא זו דרב אחא בר יעקב, וכתב הב"י [ס"י תר"ל], דממילא משמע דכשהאילנות דפנות לה צריך שיהיו בענין שלא תהיה רוח מצויה מנידתן.

וכתב הטור [שם] בשם רבינו פרץ, שעל כן אין נכון לעשות כל המחיצות מיריעות של פשתן בלא קנים, ואף שקושרן

בטוב זימנין דמנתקי ולא אדעתיה, והוה ליה מחיצה שאינה יכולה לעמוד בפני רוח מצויה, והרוצה לעשות בסדינין טוב שיארוג במחיצות קנים בפחות מג'. והביא הב"י שכן הוא בסמ"ק.

ובשו"ע [סימן תר"ל סעיף י'] כתב: העושה סוכתו בין האילנות, והאילנות דפנות לה; אם היו חזקים, או שקשר אותם וחזק אותם עד שלא תהא הרוח מצויה מנידה אותם תמיד, ומילא בין האוירים בתבן ובקש כדי שלא תניד אותם הרוח, וקשר אותם, הרי זו כשרה [כמש"כ הרמב"ם]; על כן אין נכון לעשות כל המחיצות מיריעות של פשתן בלא קנים, אף על פי שקשרן בטוב, זמנין דמנתקי ולא אדעתיה והוי ליה מחיצה שאינה יכולה לעמוד בפני רוח מצויה; והרוצה לעשות בסדינים, טוב שיארוג במחיצות קנים בפחות משלשה [כמש"כ הטור בשם רבינו פרץ].

הקשה הט"ז [ס"ק י"א] על דברי הטור בשם רבינו פרץ, ממה שנפסק בסעיף י"א שקושר בהמה לדופן הסוכה וכשרה, ואין חוששים שמא תתנתק, ואף שאמרו בב"ק [ט' ב'] "שור דרכיה לנתוקי". ותירץ הט"ז, דדוקא אם יעשה יריעות בכל המחיצות החמיר, משא"כ בעשיית דופן מבהמה לא מיירי רק להכשיר דופן אחת [ביאור התירוצ' עפ"י משנ"ב ס"ק נ', וכן כתב הערוך השולחן. ועי' שו"ת אגרות משה או"ח ח"ה סימן לט]. וכתב המשנ"ב [ס"ק נ'] שמבואר מדעת הט"ז דמחיצה אחת מן שלש מחיצות שצריך לעשות בסוכה, יכול לעשות מיריעות. אבל מכמה אחרונים משמע דאף מחיצה אחת אין לעשות מסדינים, אם לא שיארוג במחיצות של קנים פחות מג"ט. אבל מחיצה רביעית לכו"ע יכול לעשות מיריעות כיון דמדינא סגי בשלש מחיצות.

ומ"מ כתבו המג"א [ס"ק ט"ו] והמשנ"ב [ס"ק מ"ז], אם רוב הדופן מן החזק משמע קצת בתוס' [בסוגיין ד"ה והא] דכשרה, דעי"ז שוב אין הולך ובא ברוח.

כתב המג"א [ס"ק י"ד], שהעושה סוכתו "בין האילנות" אין הכונה שסמכה ע"ג האילן, דאל"כ אין עולין לה ביו"ט [כמש"ס ס"י תרכ"ח ס"ג, ועי' מג"א שם] ודלא כב"ח, וכן העתיק במשנ"ב [ס"ק מ"ו].

עוד כתב המג"א, דכמו כן סמך הסכך ע"ג בהמה פסולה מפני שאין לה קבע, וכמו שכתוב בסעיף י"א [הובא בדברינו לעיל דף כ"ג שצריך לקשור הבהמה]. ועי' בתוס' [כונתו, שבדף כ"ג א' בתוס' ד"ה ורבי כתבו, דעשה בהמה דופן דעל כרחק מיירי שלא סמך עליה, דאם לא כן הוי ליה כסמכה בכרעי המטה"א].

א ולכאורה זה דוקא לפירוש רש"י לעיל כ"א ב' ב"אין לה קבע" שהפסול מצד שמטלטלת, דהאי טעמא גם בסמך על גבי בהמה שייכא, דהא מטלטלת ע"י בהמה. אבל לפירוש התוספות ד"אין לה קבע" החיסרון שאינו גבוה י', אין ענין בהמה לכרעי מטה. ועי' היטב במחצית השקל.

עוד כתב המג"א [ס"ק ט"ז ובמשנ"ב ס"ק מ"ח], שפסול זה הרוח מצויה מנידה אותם, אפילו עומדת בבית שאין שם רוח כלל לא חשיבה מחיצה [וציין המג"א שכן כתב גם בסי' שט"ו לגבי מחיצות שבת].

עוד כתב המג"א [ס"ק י"ז] בשם הב"ח, שמה שמועילים הקנים בקירוב פחות מג', הוא כי אף שהרוח מונעת היריעות, מ"מ נשארו מחיצות בקנים. ולפי מה שכתבתי [עיי"ש בסעיף א'] כדעת הר"ן, שבג' דפנות לא מהני בסוכה קנה קנה פחות מג' טפחים [ודלא כמהרש"א דמחלק שם בין שתי לערב, אלא החילוק בין ג' דפנות לד' דפנות], א"כ גם כאן אין תיקון הקנים מועיל. וכתב ע"ז בשער הציון [ס"ק מ"ט], שלא העתיק במשנ"ב דברי המג"א האלו, כי דעת האליה רבה להקל בזה מטעם כיון שהיריעות קשורים בטוב והקנים אינם רק לחומרא יתרא אין להחמיר כל כך, וכן בבכורי יעקב הקל בזה.

דף כ"ה

משנה. שלוחי מצוה פטורין מן הסוכה. חולין ומשמשיהן פטורין מן הסוכה ... גמרא ... צריכא, דאי אשמעינן התם - משום דלא מטא זמן חיובא דפסח, אבל הכא דמטא זמן קריאת שמע - אימא לא, צריכא. ואי אשמעינן הכא - משום דליכא כרת, אבל התם דאיכא כרת - אימא לא, צריכא.

מבואר בגמ' שיש שתי ילפותות לענין זה ש"עוסק במצוה פטור מן המצוה", האחד מה שנאמר "בשבתך בביתך" - פרט לעוסק במצוה, שהוא פטור מקריאת שמע, והשני מה שנאמר "ויהי אנשים אשר היו טמאים לנפש אדם ולא יכלו לעשות הפסח ביום ההוא" ופירש רבי יצחק, שמת להם מת משבעת הקרובים שהכהן מיטמא להם, שעל קרוביהם מוטלת המצוה לטפל בהם, ולא היו יכולים לעשות הפסח בזמנו, כיון שחל יום השביעי שלהן להיות בערב פסח, ולמדנו מזה שעוסק במצוה [קבורת מתו] פטור מן המצוה [עשיית הפסח]. וצריכים לשניהם, שאם היה נאמר רק בפסח היינו אומרים שהוא משום שלא הגיע עדיין זמן חיוב עשיית הפסח בשעה שנטמאו, אבל לגבי קריאת שמע דמטא זמן קריאת שמע בתוך החופה והוא ראוי לכך אימא לא ייפטר ויתחייב לקרות קריאת שמע, ואי אשמעינן הכא גבי קריאת שמע, הוה אמינא הני מילי מקריאת שמע הוא דפטור משום דליכא כרת כשאינו קוראה, אבל התם גבי פסח דאיכא כרת למי שנמנע מעשות הפסח, ולפיכך אימא לא ייטמאו במת כל שבעה ימים שלפני הפסח. לכך הוצרך לכתוב "ביום ההוא".

פרש"י, ששלוחי מצוה פטורין מן הסוכה אפילו בשעת חנייתו. וכתבו תוס' והרא"ש, שכן משמע בגמ' דאמרין הולכין לדבר מצוה פטורין בין ביום ובין בלילה, ומשמע שאף שהולכין רק ביום פטורים, שהרי אם הולכים ביום ובלילה פטורים אפילו לדבר הרשות, וכמו ששנינו בברייתא, וכן משמע מהמעשה ברב חסדא ורבה בר רב הונא דגנו ארקתא דסורא. והקשו תוס', אם יכולין לקיים שניהם אמאי פטורין,

וכי אדם שיש לו ציצית בבגדו ותפילין בראשו נפטר בזה משאר מצות, ובנדרים [ל"ג ב'] לגבי המודר הנאה דמחזיר לו אבידתו, אף דמהני ליה פרוטה דרב יוסף [שנפטר מלתת צדקה לעני כיון שעוסק באבידה] משום דלא שכיחא, ואם כל זמן שאבידה בביתו פטור מלתת לעני אם כן שכיחא היא, אלא ודאי לא מפטר אלא בשעה שהוא עוסק בה כגון טלית של אבידה ושוטחה לצורכה, או בהמה שנותן לה מזונות דלא שכיחא שבאותה שעה יבא עני לשאול ממנו. וצריך לומר דהכא נמי איירי בכי האי גוונא שאם יטרד בקיום מצות סוכה יתבטל ממצוה אחרת. וכן היא שיטת התוס' בב"ק [נ"ו ב' ד"ה בהיא] שביכול לקיים שניהם בלא שיטרד חייב לקיים שניהם. וכן כתב הב"י [סי' ל"ח] בשם רבינו ירוחם.

אמנם הר"ן כאן כתב שלא משמע כן, דאמרין בגמרא לעיל [י' ב'] דרב חסדא ורב הונא איקלעו לבי ריש גלותא, ואגניהו רב נחמן בסוכה שמופלגין נוייה ממנה ארבעה, ואמרי ליה אנן שלוחי מצוה אנן ופטורין. ופרש"י, שהיו עוסקים במצוה להקביל פניו של ראש גולה דחייב אדם להקביל פנו רבו ברגל, משמע שאם היו עוסקים במצות סוכה היו מאחרים מראיית רבן ברגל, ועוד מדאמרין [ברכות טז א'] "חתן פטור מקריאת שמע עד מוצאי שבת אם לא עשה מעשה", ואם נאמר שביכול לקיים את שתיהם מיחייב, נאמר שיש לו ליישב דעתו וכמו שאמרו [כאן כ"ה ב'] לגבי אבל וליקיים תרוייהו, ואין לומר שאין באפשרותו ליישב דעתו, שהרי שנינו שם "חתן אם רצה לקרות לילה הראשון קורא", וכן אמרו [ברכות י"ד ב'] "החופר כוך למת פטור מק"ש ומן התפלה ומן התפילין ומכל מצות האמורות בתורה", ובדאי דרכן של חופרין שאחרי שחפרו הרבה נחים מעט, ובזמן שנחים למה פטורים מהקריאה, ובדאי דהחופר כוך למת כדרכו שנינו, וכן שנינו [שם י"ח א'] "המשמר את המת אף על פי שאינו מתו, פטור מק"ש ומן התפלה ומן התפילין ומכל מצות האמורות בתורה", והרי משמר ודאי אפשר לו לקיים כמה מצות, ולמה אמרו פטור. לכך נראה לי, דהעוסק במצוה פטור מן המצוה אף שיכול לקיים את שתיהן, שכל שהוא עוסק במלאכתו של מקום לא חייבתו תורה לטרוח ולקיים מצות אחרות אף שיכול לקיים כולם, ומה שהוכיחו תוס' מנדרים [שאמו שפרוטה דרב יוסף לא שכיחא], יש לדחות שודאי בשעה שהאבדה משומרת בתיבתו אינו נפטר ממצוה אחרת, ד"עוסק במצוה" אמרו שפטור - ולא "מקיים מצוה", ומי שאבדה אצלו אף שהוא מקיים מצוה, אך אינו עוסק בה אלא בשעה שמנערה לצרכה, ורק בזמן זה פטור למיתב פרוטה לעני אף שאפשר לקיים את שתיהן ולחזור לנערה, אלא שאי"ז שכיח.

ומ"מ כל שאינו צריך לטרוח כלל אלא כדרכו במצוה ראשונה יכול לצאת ידי שניהם, בכהאי גוונא ודאי יצא ידי שתיהן, ומהיות טוב אל יקרא רע, ולכך פרכינן בגמרא [בע"ב] עליה דרבי אבא בר זבדא אמר רב חתן ושושביניו פטורין מן הסוכה, וליכלו בסוכה וליחזו בסוכה, דאע"ג דהעוסק במצוה פטור מן המצוה, אפ"ה אין דרך המשמחין לשמח חתן וכלה

כשינת הסוס, והא דאמרינן בברכות דהיה לו כנור לאתעוריה משנתיה היינו אם הגיע חצות תוך השיתין נשמי.

וכתב המגן אברהם דאין כוונת הרמ"א על דוד המלך, אלא דהוקשה להרמ"א דלמאי נפקא מינה כתב השו"ע מנהגו של דוד, ע"כ לבעל נפש שיחמיר בזה על עצמו, וע"ז הוסיף הרמ"א דגם בעל נפש לא יחמיר רק ביום וכדמבואר בהדיא בסוגין.

האליה רבה [ס"ד] תמה על הא דמשמע בשו"ע הנ"ל דאין איסור בדבר, ואילו בס"י רל"א פסק השו"ע כמשמעות הגמרא דיש איסור בדבר, וז"ל השו"ע [ס"י רל"א] אם אי אפשר לו ללמוד בלא שינת צהרים יישן ובלבד שלא יאריך בה שאסור לישן ביום יותר משינת הסוס שהוא שיתין נשמין. וכתב בתירוץ אחד דכוונת השו"ע [ס"ד] לשינה בלילה אבל ביום יש גם איסור בדבר.

כתב בשו"ת בנין עולם [או"ח ס"י א'] דכל איסור שינה ביום לא נאמר אלא למי שישן בלילה כדי צרכו אבל הנעור בלילה ועוסק בתורה מותר לו לישן ביום מעט, והכל לפי מזג טבעו ע"ש.

עוד כתב שם דמותר לישן ביום כדי שיהא לו כח ללמוד בלילה הבאה. אלא דנקט שם דלדעת הרדב"ז [ח"ד ס"י יג] במי שהיה בבית האסורים ונתנו לו רשות להתפלל יום אחד במנין שלא יברור לעצמו יוה"כ דשהוי מצוה לא משהינן, ה"נ עדיף שילמוד עכשיו, ולא יישן כדי לאגור כח לעמוד הלילה.

בחופה בלבד אלא אף בחדרים ובעליות ובסוכה משמחין אותן, ומש"ה פרכינן דכיון דכי ארחייהו מצוה עבדי יצאו ידי שתייהן. אך כל שצריך לטרוח פטור כמו שמצינו בחכמים שהיו שלוחי מצוה שישנו חוץ לסוכה, כי כל זמן שליחותן נקראים עוסקים במצוה ולא היו חייבים לקיים מצות סוכה.

וכדברי הר"ן כתב בהגהת אשרי"י כאן בשם אור זרוע.

ובשו"ע [ס"י ל"ח סעיף ח'] כתב: כותבי תפילין ומזוזות הם ותגריהם ותגרי תגריהם וכל העוסקים במלאכת שמים, פטורים מהנחת תפילין כל היום, זולת בשעת ק"ש ותפלה. וכתב הרמ"א: ואם היו צריכים לעשות מלאכתן בשעת ק"ש ותפלה, אז פטורין מק"ש ותפלה ותפילין. דכל העוסק במצוה פטור ממצוה אחרת אם צריך לטרוח אחר האחרת, אבל אם יכול לעשות שתיהן כאחת בלא טורח, יעשה שתיהן [וכמש"כ הגהת אשרי בשם אור זרוע והר"ן].

דף כ"ו

... אסור לאדם לישן ביום יותר משינת הסוס ...

כתב השו"ע [או"ח ס"י ד' סעיף ט"ז] דוד היה נזהר שלא לישן שיתין נשמי כדי שלא יטעום טעם מיתה. והוסיף הרמ"א דבגמרא [כאן] משמע דדוקא ביום היה נזהר. וכתב המג"א [ס"ק ט"ז] דדברי הרמ"א צ"ע דלא נמצא בגמרא שהקפידא דוקא ביום רק על האמוראים, אבל דוד המלך בעצמו י"ל דגם בלילה היה מקפיד, וכדמבואר בברכות [ג ב] דהיה ישן